

Asia: VN/12457/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024)

Luku 1. Johdanto

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian johdannon mukaan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa kuvataan kokonaisturvallisuuden toimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämätöntä kokonaisuutta. (1)

Amnesty kehottaa ottamaan koko strategiassa huomioon perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin osana kriiseihin varautumista. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnilla tarkoitetaan sitä, miten päätettävät toimenpiteet vaikuttavat konkreettisesti ihmisten ja ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen arjessa.(2) Tällöin on arvioitava päätösten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia ennalta ja jälkikäteen, tarkasteltava päätösten ja toimenpiteiden vaikutuksia eri ihmisryhmiin, otettava huomioon ihmisoikeudet talouspoliittisissa päätöksissä, osallistettava ihmisiä päätöksentekoon sekä varmistettava viranomaisten ja päättäjien perus- ja ihmisoikeusosaaminen.

Euroopan neuvosto on julkaissut tänä vuonna Toolkit for human rights impact assessment of measures taken by states in situations of crisis -oppaan ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista kriisitilanteissa, jota voi hyödyntää perus- ja ihmisoikeuksien huomioimiseksi kriisivalmiudessa ja kriiseihin vastattaessa. Oppaan mukaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa osana kriiseihin varautumista ja vastaamista on 1) määritettävä arvioitavat toimenpiteet, niiden laajuus ja sisältö sekä sovellettavat oikeusnormit, 2) arvioitava toimenpiteitä suhteessa sovellettaviin ihmisoikeusnormeihin ja ottamalla samalla huomioon oikeuksien luonne, joihin vaikutukset kohdistuvat (esimerkiksi ehdottomat ihmisoikeudet), 3) varmistettava toimenpiteiden syrjimättömyys, 4) arvioitava toimenpiteiden ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten vakavuus (toimenpiteiden soveltamisala, laajuus, kesto, todennäköisyys, välittömyys ja kumulatiivinen

vaikutus) sekä 5) laadittava selkeät suositukset, joilla pyritään puuttumaan kaikkiin havaittuihin kielteisiin vaikutuksiin muun muassa oikeussuojakeinoista.(3)

Amnesty pitää tervetulleena luonnoksen lähtökohtaa ottaa toiminnassa huomioon myös järjestöt. Korostamme kuitenkin samalla, että järjestöt tulisi nähdä mahdollisimman laaja-alaisesti strategiassa. Esimerkiksi sisäisen turvallisuuden ja jokaisen Suomessa asuvan turvallisuuden kokemuksen näkökulmasta strategiassa olisi hyvä mainita konkreettisin esimerkein, millä aloilla järjestöt tekevät tärkeää työtä. Tällaisia järjestöjä ovat esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä tekevät järjestöt, jotka tarjoavat tukea väkivaltaa kokeneille. Lisäksi tärkeässä osassa ovat antirasistiset järjestöt, joiden tarkoituksena on lisätä rodullistettujen ääntä suomalaisessa yhteiskunnassa ja edistää yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden toteutumista kaikille ihmisille Suomessa.

Amnesty huomauttaa myös terminologian käytöstä strategiassa, erityisesti maahantuloon liittyvissä kohdissa. Esimerkiksi jo strategialuonnoksen johdannossa puhutaan välineellistetystä maahantulosta vakavana häiriötilanteena.(4) Muistutamme, että niin sanotun välineellistetyn maahantulon korostaminen vakavana häiriötilanteena pitkin strategiaa vie huomion pois siitä, että kyse on oikeudesta hakea turvapaikkaa ja turvaa etsivistä ihmisistä.

Viitteet:

(1) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), Ks. esim. s. 11, 14.

(2) Ks. lisää Amnesty Internationalin Suomen osaston laatimasta tarkistuslistasta ihmisoikeusperustaisesta päätöksenteosta:https://www.amnesty.fi/uploads/2023/02/tarkistuslista_ihmisoikeusperustainen_paatoksenteko.pdf.

(3) Euroopan neuvosto 2024, Toolkit for human rights impact assessment of measures taken by states in situations of crisis: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/toolkit-for-human-rights-impact-assessment-of-measures-taken-by-states-in-situations-of-crisis>.

(4) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 12.

Luku 2. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

2.1. Johtaminen

Strategialuonnoksen luvussa 2.1. puhutaan johtamisesta toimintona, joka mahdollistaa varautumiseen ja vasteeseen liittyvien toimien tehokkaan yhteensovittamisen. Luonnoksen mukaan johtamiskyky on turvattava kaikissa tilanteissa ja kaikilla toimintatasoilla ja selkeää johtamista edellytetään tehokkaassa häiriötilanteiden ja kriisien hallinnassa.(5)

Amnesty kehottaa ottamaan turvallisuusstrategiassa huomioon myös perus- ja ihmisoikeusosaamisen osana johtajuutta. On tärkeää kouluttaa päättäjiä ja turvallisuusorganisaatioiden johtoa systemaattisesti ihmisoikeusosaamisen lisäämiseksi. Osaamisen lisääminen on olennaisessa osassa ihmisoikeusloukkausten ehkäisemisessä ja ihmisoikeuksien toteutumisessa.

2.2 Kansainvälinen ja EU-toiminta

Yhteiskunnan turvallisuusstrategialuonnoksen mukaan Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Luonnoksessa todetaan, että Suomi tukee EU:n pyrkimyksiä vahvistaa geopoliittista rooliaan ja lisätä unionin ulkoisen toiminnan uskottavuutta. EU:n päätöksentekoon ja sen valmisteluun osallistuu koko yhteiskunta kaikilla tasoilla. EU:n lisäksi Suomi vaikuttaa muissa kansainvälisissä järjestöissä, kuten Yhdistyneissä kansakunnissa, Euroopan neuvostossa sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä.(6)

Kehotamme ottamaan ihmisoikeudet ja ihmisoikeusperustaisuuden paremmin huomioon strategian kansainvälistä ja EU-toimintaa koskevissa osioissa OSA 2: Strategiset tehtävät -luvussa esitettyjen ehdotustemme tavoin.

2.4 Sisäinen turvallisuus

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaan sisäisellä turvallisuudella tarkoitetaan sitä, että Suomeen ja sen väestöön kohdistuvia rikoksia, onnettomuuksia, ympäristövahinkoja ja muita vastaavia uhkia kyetään torjumaan ja niiden seurauksia hallitsemaan. Strategiassa sisäinen turvallisuus määritellään tilaksi, jossa ihmiset voivat nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja niihin

rinnastettavista kansallisista ja kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta. Sisäinen turvallisuus pohjautuu ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian sekä vapauden, vakauden, hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen kaikessa toiminnassa.(7)

Strategialuonnoksessa todetaan, että työllisyys, toimeentulo, koulutus, yhteiskunnallinen osallisuus, ihmisten terveys, ja hyvinvointi laajasti muodostavat osaltaan perustan turvallisuudelle ja että turvallisuusongelmien juurisyihin vaikuttaminen edellyttää koko yhteiskunnan toimia.(8)

Amnesty kehottaa ottamaan perus- ja ihmisoikeudet ja niiden toteutumisen turvaamisen vahvemmin esille strategiassa, jotta jokaisen turvallisuus yhteiskunnassa huomioitaisiin paremmin. Sisäisen turvallisuuden osalta nostamme esille erityisesti rasismiin vastaiset toimet, naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet.

Rasismilla on monenlaisia vaikutuksia ihmisen elämään, mikä tulisi huomioida myös yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. Rakenteellinen rasismi hankaloittaa muun muassa koulutukseen ja työhön pääsyä, vaikeuttaa asunnon saantia ja vaarantaa maahan muuttaneiden ja heidän lastensa kiinnittymisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Viharikokset, rasistinen häirintä ja vihapuhe aiheuttavat turvattomuutta ja hiljentävät vähemmistöjen äänen.

Rasismiin torjuminen on julkista valtaa sitova velvoite ja rasistinen syrjintä on ihmisoikeusloukkaus. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava ihmisoikeuksien toteutuminen. Kansainväliset ihmisoikeuksien toteutumista valvovat tahot ovat toistuvasti edellyttäneet Suomen valtiolta tehokkaampia toimia rasismiin puuttumiseksi. Rasististen rakenteiden purkaminen edellyttää pitkäjänteisiä toimia kaikilla hallinnonaloilla. Selvitysten(9) mukaan vihapuhe ja häirintä ovat yhä merkittävä ongelma yhteiskunnassa, eivätkä valtionhallinnon tasolla tehtyjen toimien tulokset näy vähemmistöryhmien kokemusten tasolla. Suomen on toimeenpantava Euroopan rasismiin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission ECRI:n(10), Euroopan komission(11) ja muiden kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden antamat suositukset rasistisen vihapuheen ja -rikosten tehokkaammasta kieltämisestä lainsäädännössä. Vihamotiivin tunnistamista rikosprosessissa on kehitettävä. Amnesty kehottaa sisällyttämään yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan tehokkaita toimia rasistiseen vihapuheeseen ja -rikoksiin puuttumiseksi ja esimerkiksi turvapaikanhakijoiden, islamofobian kohteena olevien ihmisten, afrikkalaistaustaisten ihmisten ja alkuperäiskansa saamelaisten suojelemiseksi.

Naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus, jonka torjuminen on julkisen vallan tehtävä. Naisiin kohdistuva väkivalta on syrjintää sukupuolen perusteella, jossa väkivallan pelko kaventaa naisten elämää, loukkaa itsemääräämisoikeutta ja heikentää osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Yhteiskunnan tulee suojella naisia fyysisen väkivallan lisäksi digitaaliselta ja verkkoväkivallalta. Nämä ilmiöt on tunnistettava, jotta uhreja voidaan suojella tehokkaasti ja tekijät saadaan vastuuseen.

Amnesty kehottaakin ottamaan huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiset toimet ja mainitsemaan niiden tärkeydestä yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. Jokaisella Suomen valtion alueella olevalla henkilöllä tulee olla kynnyksetön mahdollisuus saada tukea väkivallan katkaisemiseen ja siitä toipumiseen, myös yhteiskunnallisten kriisien aikana. Tämä vaatii ennen kaikkea riittävän resursoinnin ja yhteistyörakenteiden varmistamista väkivallan vastaiseen työhön. Lisäksi järjestöjen edellytykset toteuttaa perustehtäväänsä on turvattava.

Kaikkien väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen oikeus vaikuttaviin palveluihin ja väkivallattomaan elämään on taattava. Amnesty:n kuntatutkimuksen tulokset(12) kertovat, että vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten ja tyttöjen tarpeita ei oteta huomioon palvelujen suunnittelussa eikä toteutuksessa. Erityisesti vammaiset naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, turvapaikanhakijanaiset sekä heikosti suomea puhuvat naiset ovat vaarassa jäädä heille soveltuvien palvelujen ulkopuolelle.

Väkivaltaa kokeneiden tukipalvelut ovat Suomessa kroonisesti alirahoitettuja ja kaipaavat kriisitilanteessa lisäkapasiteettia entistä kipeämmin. Erityisen tärkeää olisi lisätä turvakotipaikkojen määrää, jotta paikat varmasti riittävät koronapandemian kaltaisten terveyskriisien aikana.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuva häirintä ja vihapuhe ovat lisääntyneet. Vihapuheen vaikutukset ovat sateenkaariyhteisöille ja yksilöille vakavat pelon lisääntyessä ja avoimuuden vähentyessä, vähemmistöstressin heikentäessä terveyttä kokonaisuudessaan ja osallisuus yhteiskuntaan haurastuessa entisestään. (13)

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokema syrjintä on yhä laajamittaista eri elämänalueilla. Suomessa tarvitaan ihmisoikeuksia turvaavan lainsäädännön lisäksi aktiivisia politiikkatoimia sateenkaari-ihmisten oikeuksien turvaamiseksi. Heidän huomioimisensa yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa olisi osoitus sitoutumisesta perus- ja ihmisoikeuksiin.

Vihapuhe ja viharikokset koskettavat myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä. Esimerkiksi Setan tänä vuonna julkaisemassa Pride-tapahtumia koskevassa raportissa todetaan, että 66 % Pride-tapahtumien järjestäjistä kertoi vuonna 2023 järjestettyihin tapahtumiin kohdistuneen vihatkoja eli viharikoksia tai vihapuhetta. Lisäksi Setan mukaan vihatkoja kohdistuu sateenkaari-ihmisiin ja tapahtumiin Suomessa enemmän kuin mitä lopulta raportoidaan. Setan mukaan aliraportoinnin taustalla on epäluottamusta siihen, että tapaukset otettaisiin vakavasti ja niitä tutkittaisiin huolella sekä tiedon puutetta. Vihamotiivia ei usein myöskään tunnisteta eikä ilmoiteta rikosilmoituksen yhteydessä.(14)

2.5 Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus

Strategialuonnoksen mukaan on varmistettava julkisen talouden kestävyys sekä julkisen hallinnon edellyttämät taloudelliset ja henkilöresurssit. Samalla on turvattava valtion varainhankintakyky ja kyky maksujen suorittamiseen. Lisäksi on ylläpidettävä toiminta-, taloussuunnittelu- ja talousarvioprosesseja. Tarvittaessa luonnoksen mukaan toteutetaan taloudellisten voimavarojen uudelleen kohdentaminen sekä varmistetaan julkisen hallinnon henkilöstöresurssien ja tarvittavalla infrastruktuurilla varustettujen toimitilojen saatavuus ja riittävyys kaikissa oloissa.(15)

Amnesty muistuttaa, että perus- ja ihmisoikeudet tulee ottaa huomioon talouspoliittisissa päätöksissä myös kriisiaikoina ja kriiseihin varauduttaessa. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen varmistetaan käytännössä muun muassa osoittamalla niihin riittävästi julkisia varoja valtion talousarviossa. Valtion talousarvion valmistelussa ja laadinnassa sekä julkisissa hankinnoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota heikommassa asemassa olevien ihmisryhmien oikeuksiin.

Budjettileikkauksia tehtäessä ihmisoikeuksien tulee säilyä prioriteettina, ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien heikennysten on oltava kestoaltaan rajattuja, välttämättömiä ja oikeasuhtaisia, ne eivät saa lisätä eriarvoisuutta eivätkä kohdistua oikeuden ydinalueeseen. Jos budjettileikkauksia joudutaan tekemään, tulee priorisoida heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien tilanne ja varmistaa, etteivät leikkaukset kohdistu aina samoihin ryhmiin. Julkisten menojen kohdentaminen on erityisen tärkeää heikossa ja syrjinnälle alttiissa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumisen kannalta.

2.6 Väestön toimintakyky ja palvelut

Strategialuonnoksen mukaan toimintakyvyn ylläpito, kehittäminen ja varmistaminen edellyttävät sekä riittävää sosiaaliturvaa että sosiaali- ja terveyspalveluja. Häiriötilanteissa ja kriiseissä kiireellisten palvelujen tarve korostuu. Luonnoksen mukaan kunnat ja hyvinvointialueet huolehtivat, että ihmiset saavat kaikissa tilanteissa kiireelliset ja välttämättömät palvelut asuinpaikasta ja vuorokauden ajasta riippumatta. Väestön palveluiden turvaamisessa on merkittävä rooli myös toimivalla infrastruktuurilla ja tukipalveluilla.(16)

Amnesty pitää tervetulleena riittävän sosiaaliturvan ja sosiaali- ja terveyspalveluiden huomioon ottamista strategiassa.

Oikeus sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon ovat ihmisoikeuksia, jotka turvataan kansainvälisessä oikeudessa ja perustuslaissa. Kuitenkaan huomattavan monen kohdalla nämä oikeudet eivät Suomessa toteudu. Sosiaaliturvalla on tärkeä rooli köyhyyden vähentämisessä, yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisyssä, koska sen tarkoitus on jakaa voimavaroja niitä tarvitseville.

Suomessa tulisikin uudistaa sosiaaliturvajärjestelmää niin, että se takaa ihmisarvoisen elämän edellytykset kaikille myös yhteiskunnallisissa kriiseissä ja kriiseihin varauduttaessa. Sosiaaliturvajärjestelmän uudistamisen pitää perustua tutkittuun tietoon, jotta se ottaa huomioon myös marginalisoidut ja syrjinnälle alttiit ihmisryhmät.

Oikeus terveyteen tarkoittaa jokaisen ihmisen oikeutta saavuttaa korkein itselleen mahdollinen ruumiin- ja mielenterveys. Valtiolla on velvollisuus turvata kaikille riittävät terveyspalvelut syrjimättömästi. Suomessa kaikilla ei kuitenkaan ole yhdenvertaista mahdollisuutta päästä tarvitsemiensa terveyspalveluiden piiriin.

Väestöryhmien välillä on terveyseroja muun muassa sukupuolen, etnisen taustan, asuinpaikan ja sosioekonomisen aseman mukaan. Sosioekonomisella asemalla viitataan koulutustasoon, ammattiasemaan ja tuloihin. Erityisesti sosioekonomiset terveyserot ovat lukuisista kaventamisyrittäksistä huolimatta edelleen suuria.

Amnesty kehottaakin ottamaan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa huomioon ja korostamaan siinä kaikille riittävien terveyspalvelujen turvaamista syrjimättömästi valmistauduttaessa kriiseihin sekä niihin vastattaessa.

2.7 Henkinen kriinkestävyys

Strategialuonnoksessa todetaan osuvasti, että sosiaali- ja terveyspalvelut sekä järjestöt toiminnallaan tukevat väestön kriinkestävyyttä tuottamalla väestölle heidän tarvitsemiaan välttämättömiä palveluja. Häiriötilanteissa ja kriiseissä tarve palveluille, neuvonnalle, ohjaukselle ja tiedolle kasvaa. Niihin vastaamalla voidaan turvata väestön kriinsietokykyä. Luonnoksen mukaan järjestöillä on merkittävä rooli turvallisuuskulttuurin edistämässä sekä yksilöiden aktivoimisessa turvallisuuden kehittämiseen. Järjestöt myös tuottavat tietoa ihmisten turvallisuustarpeista ja välittävät sitä yhteiskunnan päätöksentekijöille. Kansalaisyhteiskunnan toiminta tarjoaa ihmisille sosiaalisen viitekehyksen, joka rakentaa luottamusta, aktivoi ihmisiä yhteiskunnalliseen toimintaan ja ehkäisee syrjäytymistä.(17)

Kuitenkin Petteri Orpon hallituksen merkittävät leikkaukset järjestörahoitukseen uhkaavat järjestöjen mahdollisuuksia tukea vaikeassa asemassa olevia ihmisryhmiä. Rajut leikkaukset esimerkiksi naiseen kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön heikentävät hallituksen tasa-arvotavoitteiden saavuttamista. Amnesty kysyykin, miten hallituksen päättämät järjestörahoituksen leikkaukset sopivat yhteen strategialuonnoksessa korostetun järjestöjen tärkeän roolin kanssa.

Viitteet:

(5) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 17.

(6) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 18–19.

(7) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 20–21.

(8) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 21.

(9) Jauhola, Laura; Siltala, Jenna; Nieminen, Kati 2022, "Että puututtaisiin konkreettisesti":
Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164248>.

(10) ECRI, Suomea koskeva raportointisivu 2024: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/finland>.

(11) Euroopan komissio 2023, January Infringements package: key decisions:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_23_142.

(12) Lidman Satu; Amnesty International Suomen osasto 2016, KUKA OTTAA VASTUUN? –
Tiivistelmä: Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen:
<https://frantic.s3.amazonaws.com/amnesty-fi/2017/02/Vuoden-2016-kuntaselvityksen-tiivistelm%C3%A4-ja-johtop%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset.pdf>.

(13) Yhteislausunto: Hyökkäykset ja vihapuhe sateenkaari-ihmisiä kohtaan saatava loppumaan!
26.6.2023: <https://seta.fi/2023/06/26/yhteislausunto-hyokkaykset-ja-vihapuhe-sateenkaari-ihmisia-kohtaan-saatava-loppumaan/>.

(14) Seta, 15.3.2024, Kahteen kolmesta Pride-tapahtumasta kohdistui vihatekoja 2023,
<https://seta.fi/2024/03/15/kahteen-kolmesta-pride-tapahtumasta-kohdistui-vihatekoja-2023/>

(15) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 22.

(16) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 23–24.

(17) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 25.

Luku 3. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 4. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

4.1. Strategiset tehtävät, 4.2. Varautuminen, 4.3. Vaste, 4.4. Turvaamisen johtaminen sekä 4.5 Yleiset periaatteet

Strategialuonnoksen mukaan varautumisen toteutuksessa yhteensovitetään toimintatavat, organisaatio, koulutus, materiaali, johtaminen, henkilöstö, infrastruktuuri ja tieto toisiinsa. Yhteensovittaminen toteutetaan yhteisellä suunnittelulla sekä koulutus- ja harjoitustoiminnalla. Päämääränä on tuottaa ja osoittaa kyky toteuttaa vaste. Lisäksi luonnoksessa todetaan, että valmistelussa on huomioitava poikkeuksellisissa tilanteissa mahdollisesti käyttöön saatavat lisätoimivaltuudet. Esimerkiksi tarvittaessa on kyettävä saattamaan voimaan valmiuslain nojalla myönnettävät lisätoimivaltuudet, joilla vahvennetaan toimijoiden kykyä toteuttaa tehtäviään.(18)

Strategialuonnoksen mukaan päätöksenteko pohjautuu tilanneymmärrykseen: ratkaisuihin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa valitseva tilanne, saavutetut tulokset sekä resurssit ja tavoitteet. Lisäksi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen yleiset periaatteet ovat kansanvaltaisuus, oikeusvaltioperiaate, yksilölähtöisyys, yhteistoiminta, yhteiskunnallinen kattavuus, toimivaltaisuus ja avoimuus.(19)

Amnesty muistuttaa, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistaminen on erityisen tärkeää poikkeusoloissa. Valmiuslakia sovellettaessa on myös noudatettava Suomea sitovia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Ihmisoikeuksien rajoituksista onkin säädettävä lailla ja niiden on oltava välttämättömiä, oikeasuhtaisia ja tarkkarajaisia esimerkiksi ajan ja sisällön suhteen. Niiden on myös oltava syrjimättömiä ja tehokkaita tavoitteisiinsa nähden. Esimerkiksi karanteenit ja ihmisten liikkumisen rajoittaminen voivat lisäksi johtaa moniin heikennyksiin muiden ihmisoikeuksien toteutumisessa, kuten vaikeuksiin ruoan, hygienia tuotteiden ja terveydenhoidon saamisessa, työpaikkojen menetyksiin ja köyhyyden syvenemiseen.

Ihmisoikeusnormien mukaan valtiolla on velvollisuus edistää ihmisoikeuksien toteutumista kaikin käytettävissä olevin resurssein. Esimerkiksi koronapandemian kaltaisten kriisien hoitamiseen tarvittavan terveydenhuoltohenkilöstön ja materiaalistien resurssien, kuten hengityslaitteiden, riittävä taso on varmistettava.

Kriiseihin varauduttaessa ja niihin vastattaessa kaikkia ihmisryhmiä on kohdeltava yhdenvertaisesti eikä ketään saa syrjiä. Samalla on huomioitava, että esimerkiksi terveyskriisien riskit ovat tietyille ihmisryhmille, kuten ikääntyneille ja perussairaille, suurempia kuin toisille ja he tarvitsevat siksi erityistä suojelua.

Viitteet:

(18) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 35, 39.

(19) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 39.

Luku 5. Kokonaisturvallisuuden toimijat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

5.1 Julkinen hallinto

Strategialuonnoksessa todetaan, että valtioneuvosto ja ministeriöt vastaavat lainsäädännön valmistelusta, yleisistä linjauksista, resurssien kohdentamisesta, toimintaperiaatteista, strategisesta ohjauksesta, varautumisesta ja vasteesta sekä yhteistoiminnasta. Lisäksi sen mukaan valtion keskus- ja alue- ja paikallishallinnon tehtäviä hoitavilla viranomaisilla sekä hyvinvointialueilla ja kunnilla on keskeinen rooli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa.(20)

Amnesty muistuttaa, että Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Ihmisoikeuksien tulee olla keskeisessä roolissa, kun valmistellaan ja päätetään lainsäädännöstä, talousarviosta ja muista politiikkatoimista kriiseihin varautumiseksi ja niihin vastaamiseksi. Perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen vaatii päätöksentekijöiltä ihmisoikeusosaamista ja ihmisoikeuksien huomioimista kaikissa toimenpiteissä.

5.3 Kansalaisyhteiskunta

Kansalaisjärjestöillä on Suomessa merkittävä rooli ihmisoikeuksien edistäjänä ihmisten arjessa. Niiden roolia ei saa unohtaa yhteiskunnan turvallisuuden rakentajina. Kuten strategialuonnoksessakin todetaan, järjestöt tuottavat palveluja, koordinoivat vapaaehtoisten osallistumista viranomaisia tukevaan toimintaan ja ylläpitävät turvallisuuteen liittyvää erityisosaamista. Niillä on myös huomattava rooli tilannekuvan muodostamisessa ja ennakoituvuudessa. Kansalaisyhteiskunnan toimijat edistävät osallisuutta, järjestävät ennaltaehkäisevää toimintaa ja koulutusta sekä toimivat merkittävinä tiedonvälittäjinä.(21)

Korostamme luvun 2.6. vastauksemme tavoin tässäkin luvussa, että Petteri Orpon hallituksen merkittävät leikkaukset järjestörahoitukseen uhkaavat järjestöjen mahdollisuuksia tukea vaikeassa asemassa olevia ihmisryhmiä. Rajut leikkaukset esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön heikentävät hallituksen tasa-arvotavoitteiden saavuttamista. Amnesty kysyykin, miten hallituksen päättämät järjestörahoituksen leikkaukset sopivat yhteen strategialuonnoksessa korostetun järjestöjen tärkeän roolin kanssa. Ihmettelemme myös järjestöjen vähäistä määrää lausuntopyynnön jakelussa.

Viitteet:

(20) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 42.

(21) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 44.

Luku 6. Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

Strategialuonnoksessa todetaan, että yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen edellyttää tulevaisuudessa yhä parempaa tilanneymmärrystä, riittäviä teknisiä järjestelmiä ja johtamisjärjestelyitä. Lisäksi tarvitaan kansainvälisiä yhteyksiä tilannekuvan ylläpitämiseksi sekä rakenteita tukemaan häiriötilanteisiin ja kriiseihin varautumista ja niihin vastaamista sekä edistämään toipumista. Myös yksilöiden henkilökohtaista kriisinkestävyyttä korostetaan.(22)

Amnesty muistuttaa, että osana kokonaisturvallisuuden tulevaisuuden arvioita on tärkeää tehdä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Vaikutusarviointia ei saa unohtaa kriiseihin vastattaessa ja suunniteltaessa varautumistoimenpiteitä aikaisemmin opitun pohjalta. Kun kriisi on päättynyt ja toimenpiteistä on luovuttu, tulisi tehdä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten jälkiarviointi: kyseisessä jälkiarvioinnissa arvioidaan, mitä prosessissa olisi voitu tehdä toisin tai paremmin ja miten toimintaa

voitaisiin parantaa tulevaisuudessa. Saatujen kokemusten avulla voidaan vahvistaa varautumisprosessia kriisejä varten.(23)

Lisäksi kriisin päätyttyä on tärkeää tehdä riippumaton arviointi toimenpiteistä, myös niiden tehokkuudesta ja vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin. Tällaiset riippumattomat arvioinnit ovat ratkaisevan tärkeitä kriisitoimista oppimiseksi, koska niiden avulla valtio voi mukauttaa sekä yleistä lähestymistapaansa kriiseihin että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointitapaa kyseisen kriisin kohdalla vahvistaakseen ihmisoikeuksien kunnioittamista tulevien kriisien hallinnassa.(24)

Viitteet:

(22) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 47.

(23) Euroopan neuvosto 2024, Toolkit for human rights impact assessment of measures taken by states in situations of crisis, s. 25: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/toolkit-for-human-rights-impact-assessment-of-measures-taken-by-states-in-situations-of-crisis>.

(24) Euroopan neuvosto 2024, Toolkit for human rights impact assessment of measures taken by states in situations of crisis, s. 25: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/toolkit-for-human-rights-impact-assessment-of-measures-taken-by-states-in-situations-of-crisis>.

OSA 2: Strategiset tehtävät

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse strategisen tehtävän numero ja nimi sekä nimeä osio (Päämäärä ja tavoitteet; Toiminta-ajatus; Toimijat).

Johtaminen

Amnesty kehottaa lisäämään johtamisen yhteyteen kirjauksen julkisen vallan velvollisuudesta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja niiden edistämistä. Johdon päätöksenteon tukemiseksi tilannekuvan ylläpitämiseksi tarvitaan koulutusta perus- ja ihmisoikeuksista.

Viestinnän toimivuuden osalta luonnoksessa todetaan, että viestinnän tulee olla luotettavaa, avointa ja oikea-aikaista. Luonnoksessa todetaan, että valtioneuvoston toimintaa ja päätöksentekoa tukee

parhaiten viestintä, joka on saumaton osa kokonaisjohtamista. Onnistunut viestintä edellyttää johdon ja viestinnän yhteistä tilannekuvaa, jonka yhtenä osana on informaatioympäristön analyysi.(25)

Lisäksi viestinnän tulisi olla saavutettavaa ja päätösten kohteena olevia toimenpiteitä koskevien tietojen saatavilla.

Kansainvälinen ja EU-toiminta

Strategialuonnoksen mukaan varautumistoimenpiteinä painottuvat toimivien yhteistyösuhteiden ja kahden- ja monenvälisten rakenteiden sekä toimintamallien luominen, jotka mahdollistavat Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden edistämisen kaikissa tilanteissa. Strategiassa todetaan, että ulkoministeriön ja sen ylläpitämän edustustoverkon kautta luodaan ja ylläpidetään yhteyksiä ulkovaltojen viranomaisiin sekä keskeisiin kansainvälisiin toimijoihin.(26)

Strategian mukaan tukemalla demokratiaa, oikeusvaltiota, kansalaisyhteiskuntaa ja ihmisoikeuksia, mukaan lukien naisten ja tyttöjen oikeudet, Suomi vahvistaa turvallisuutta ja vakautta, joka ehkäisee myös ”hallitsematonta muuttoliikettä”. Akuutteihin kriiseihin vastatakseen Suomi osallistuu kansainvälisiin operaatioihin, antaa humanitaarista apua ja osallistuu kansainväliseen avustustoimintaan ja pelastustoimintaan. Tavoitteena on tarjota tarve-lähtöistä akuuttia apua kriisien ja katastrofien uhreille.(27)

Amnesty muistuttaa, että ihmisoikeuksien suojelemisen ja niiden edistäminen vaatii vahvaa sitoutumista laaja-alaisesti. Ihmisoikeusperustaisuuden tulee olla keskiössä kaikilla politiikan sektoreilla ja tasoilla Suomessa, EU:ssa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan ihmisoikeusperustaisuuden tulee näkyä konkreettisina tekoina, kuten tehokkaana toimintana ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseksi ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseksi maailmalla.

Ihmisoikeuksien edistäminen maailmalla edellyttää johdonmukaisuutta. Ihmisoikeuksien tulisi olla Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toiminnan lähtökohta ja niiden edistämisen tulisi ohjata kaikkea toimintaa. Jotta tämä toteutuisi käytännössä, ihmisoikeuksien edistämiseksi tulisi laatia konkreettisia tavoitteita. Lisäksi kaikkien ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimijoiden ihmisoikeusasiantuntemus tulisi varmistaa ja ihmisoikeustyölle varata riittävät resurssit valtionhallinnossa.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on äärimmäisen tärkeää huomioida selkeällä tavalla usein syrjinnän vaarassa olevien ryhmien, kuten naiset, lapset, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, alkuperäiskansat, rodullistetut ja ikääntyneet henkilöt, ihmisoikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien toteutuminen. Ehdotammekin, että luonnoksessa tarkasteltaisiin laajemmin eri ihmisryhmien oikeuksia.

Euroopan unionin ulkosuhteiden kohdalla korostamme erityisesti ihmisoikeuspuolustajien työtä. Ihmisoikeuspuolustajien tukemiselle ja kuulemiselle on juuri nyt erityisen suuri tarve, sillä kansalaisyhteiskunnan tilan kapeneminen ja ihmisoikeuspuolustajiin kohdistuvat uhat ovat viime vuosina vahvistuneet entisestään. Tämä suuntaus näkyy valitettavasti myös EU:n sisällä.

Muistutamme politiikkajohdonmukaisuudesta myös kansainvälisen ja kansallisen toiminnan välillä: Suomen omien toimenpiteiden ja lainsäädännön tulee olla linjassa kansainvälisten ihmisoikeusnormien kanssa, jotta se voi uskottavasti edistää ihmisoikeuksia maailmalla. Esimerkiksi heinäkuussa 2024 eduskunnan hyväksymä niin sanottua maahantulon ”välineellistämistä” koskeva poikkeuslaki on perustuslain, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja oikeusvaltioperiaatteen vastainen. Se myös loukkaa Suomea sitovaa eurooppaoikeutta.(28)

Pidämme myös luonnoksen sanavalintaa ”hallitsematon muuttoliike” epäonnistuneena.

Sisäinen turvallisuus

11. Oikeusjärjestelmän toimintakyvyn turvaaminen

Päämäärä ja tavoitteet

Strategialuonnoksen mukaan oikeusjärjestelmän toimintakyvyn turvaaminen kaikissa oloissa tarkoittaa muun muassa sitä, että kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään lailla, oikeusturva toteutuu, ja että viranomaisten toimivaltuudet perustuvat lakiin. Kaikissa oloissa noudatetaan oikeusvaltion periaatteita ja turvataan perus- ja ihmisoikeudet.(29)

Olennessa osassa oikeusjärjestelmän toimintakyvyn turvaamista on myös ihmisten luottamus siihen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista vahvistavan kulttuurin omaksuminen.

Amnestyyn Suomen osasto selvitti kansalaiskyselyllä alkuvuodesta 2024, miten hyvin Suomessa asuvat tuntevat reilu vuosi sitten uudistuneen seksuaalirikoslain ja ymmärtävät suostumuksellisen seksin. Vastausten perusteella Suomessa on selkeää epäluottamusta oikeuslaitoksen kykyyn kohdella seksuaalirikosten uhreja oikeudenmukaisesti. Vastaajien luottamus siihen, että suomalainen oikeuslaitos kohtelee raiskauksen uhreja oikeudenmukaisesti, oli heikkoa.(30)

Henkilökohtaiset tai läheisten kokemukset saattavat vaikuttaa siihen, miten esimerkiksi uhrien syylistäminen nähdään yhteiskunnassa tai miten oikeuslaitokseen tai viranomaisiin luotetaan. Seksuaaliväkivaltaa kokeneiden syylistämisen onkin loputtava, jotta uhrit uskaltavat hakea ja voisivat saada tarvitsemaansa oikeutta ja tukea. Seksuaaliväkivallan estämiseksi on purettava sekä sukupuolinormeja että niihin liittyviä raiskausmyyttejä. Vaikka lainsäädännöllä suojellaan uhreja, eivät yksilöt oikeuslaitoksissa tai viranomaisasemissa ole vapaita yhteiskunnan arvoista ja normeista.

Naisiin kohdistuvan väkivallan kohdalla on muistettava, että suostumuskulttuurin edistäminen ja uhrien tukeminen ja suojaaminen on koko yhteiskunnan, mutta ihmisoikeussopimusten mukaisesti erityisesti valtion tehtävä.

12. Vaalien toimeenpanon ja demokratian edellytysten turvaaminen

Päämäärä ja tavoitteet

Strategialuonnoksen mukaan vuoropuhelua viranomaisten ja järjestöjen välillä ylläpidetään, ja järjestöjen toimintaedellytyksiä pyritään turvaamaan kriisitilanteissa. Tämän lisäksi turvataan sähköiset demokratiapalvelut (kuten kansalaisaloitteet) sekä säädösvalmistelun kuuleminen eri tilanteissa. Luonnoksen mukaan kansalaisten vaikuttamisedellytykset turvataan pääsyllä ajantasaiseen tietoon, mikä lisää osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia.(31)

Amnesty pitää tervetulleena osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien huomioimista strategialuonnoksessa. Ihmisten osallistamisen avulla voidaan tunnistaa toimenpiteiden kannalta olennaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Eri ihmisryhmiä tulisi kuulla ja ottaa heidän

näkemyksensä aidosti huomioon päätöksenteossa. Näkemyksiä voidaan ottaa huomioon esimerkiksi järjestämällä keskustelutilaisuuksia ja työpajoja, laatimalla kyselyitä ja pyytämällä lausuntoja. On tärkeää tarjota vuorovaikutuksellisia kanavia, joiden kautta ihmiset voivat osallistua päätöksentekoon liittyvien toimien suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lisäksi ymmärrettävää ja saavutettavaa tiedonsaantia päätettävistä asioista tulee edistää, jotta niihin voi vaikuttaa. Erityisesti ihmiset ja ryhmät, joiden elämään päätöksenteko vaikuttaa merkittäväällä tavalla, tulee ottaa mukaan toimenpiteiden suunnitteluun, toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin.

Säädösvalmistelun kuulemisen osalta kehotamme kiinnittämään huomiota lausuntokierrosten keston ja lainvalmistelijoita sitoutumaan mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman pitkään lausuntojen antamisaikaan, jotta lausunnoissa voidaan tarkastella perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia mahdollisimman kattavasti ja laadukkaasti. Viime aikoina lausuntoajat ovat olleet valitettavan lyhyitä ja perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnit ovat olleet vajavaisia tai jopa puuttuneet kokonaan, eikä tehdyilläkään arvioinneilla ole näyttänyt olevan vaikutusta. Lyhytkestoisella lausuntokierroksella on vaikutuksia tiedonkeruuseen, vaikutusten arviointiin, yksityiskohtaisen palautteen antamiseen, lausunnon kattavuuteen ja lausunnon kirjoittamisen koordinointiin.

13. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Päämäärä ja tavoitteet

Strategialuonnoksen mukaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on osa sisäisen turvallisuuden ydintä ja poliisin keskeisimpiä tehtäviä. Luonnoksessa turvallisuuden nähdään tilana, jossa ihmiset ja yhteisöt voivat käyttää perusoikeuksiaan häiriöttä ilman pelkoa henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai omaisuuteen kohdistuvista loukkauksista. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tarkoituksena on strategialuonnoksen mukaan luoda ja ylläpitää vakaata elin- ja toimintaympäristöä, torjua ja estää ennakolta oikeudenloukkauksia ja häiriöitä sekä poistaa tapahtuneet häiriöt ja selvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset.(32)

Amnesty muistuttaa, että osana yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamista on tärkeää turvata mielenosoitusoikeuden ja kokoontumisvapauden toteutuminen. Mielenosoitusoikeus on ihmisoikeus, joka on keskeinen osa demokraattista oikeusvaltiota.

Amnestyn tekemien mielenosoitustarkkailujen perusteella Suomessa suurin osa mielenosoituksista sujuu hyvin, ja poliisi turvaa niitä asianmukaisesti. Olemme kuitenkin havainneet kehityksiä, jotka

kielivät kokoontumisvapauden tukahduttamisesta. Esimerkki tästä on poliisin puuttuminen oikeudenkäyntikulujen rahoittamiseen. Oikeudellisten keinojen lisäksi myös julkisella keskustelulla on keskeinen rooli mielenosoitusten tukahduttamisessa. Mielenosoitusten ympärille rakentuva negatiivinen narratiivi, mielenosoittajiin kohdistuva leimaava kielenkäyttö sekä kokoontumisvapaudesta liikkuva väärä tieto antavat viranomaisille selkänöjää mielenosoitusoikeuden rajoittamiseen.(33)

Korostamme, että viranomaisilla on kokoontumisvapauden turvaamis- ja edistämisvelvollisuus. Kokoontumislain 4 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle. Tähän sisältyy mielenosoittajien turvaaminen ulkopuoliselta häiriöltä sekä liikenteeltä. Amnestyn havaintojen mukaan poliisi ei ole aina onnistunut turvaamaan mielenosoituksia kokoontumislain vaatimalla tavalla Suomessa. Puutteita on esiintynyt erityisesti liikenteenohjauksessa sekä sivullisten väkivaltaiseen tai uhkaavaan toimintaan puuttumisessa.(34)

15. Rajaturvallisuuden varmistaminen, 21. Maahanmuuton prosessien turvaaminen ja 22. Laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon hallinta

Strategialuonnoksen mukaan laittomaan maahantuloon liittyvää vakavaa rikollisuutta torjutaan ja laajaa laitonta maahantuloa tai välineellistettyä maahantuloa hallitaan viranomaisyhteistyön ja varautumistoimenpiteiden avulla. Strategialuonnoksessa todetaan, että laajamittaisen tai välineellistetyn maahantulon tilanteessa tärkeimpinä tavoitteina on pitää tilanne hallittuna rajalla ja rajanylityspaikoilla, pitää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmä toimintakykyisenä kaikissa tilanteissa ja huolehtia yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta koko yhteiskunnassa.(35)

Lisäksi luonnoksessa halutaan torjua toimivilla maahanmuuton prosesseilla laitonta maahan tuloa ja maassa oleskelua. Vapaaehtoinen paluu ja palauttaminen ovat strategialuonnoksen mukaan olennaisia keinoja laittoman maassa oleskelun ehkäisyssä ja torjunnassa. Strategialuonnos näkee laittomasti maassa olevien olevan vaarassa ajautua tekemään rikoksia ja joutua itse rikollisten hyväksikäyttämiksi tai ihmiskaupan uhreiksi. Luonnoksessa maahanmuuttaneiden hyvää kotoutumista Suomeen pidetään tärkeänä sekä yhteiskunnan että maahanmuuttaneiden itsensä kannalta. Sen mukaan onnistunut kotoutuminen ehkäisee syrjäytymisestä johtuvia yhteiskunnallisia ongelmia.(36)

Amnesty muistuttaa jälleen ihmisoikeusperustaisuudesta maahanmuuttopolitiikassa ja luonnoksessa käytetyssä terminologiassa. Esimerkiksi puhumalla laittomasta maahantulosta luodaan uhkakuvia. Korostamme, että turvapaikanhakijat eivät ole koskaan tulleet maahan laittomasti, vaikka he eivät olisikaan tulleet säänneltyjä reittejä pitkin ja vaikka heillä ei olisi ollut maahantuloasiakirjoja. Lisäksi

Suomessa oleskelevien ihmisten tilannetta kuvattaessa strategialuonnoksessa korostuu negatiivinen kuva heistä mahdollisina rikosten tekijöinä. On erittäin tärkeää varmistaa, että strategiassa käytetty kieli ei ole leimaavaa ja johda ajattelua negatiiviseen suuntaan. Kielenkäytön tulisi olla neutraalia ja antirasistista.

EU-maissa, myös Suomessa, on pidempään näkynyt trendi, jossa maahanmuuttopolitiikkaa kiristetään vetoamalla kansalliseen turvallisuuteen. Tässä turvallistamisessa kansallinen turvallisuus asetetaan kaikkein tärkeimmäksi arvoksi perus- ja ihmisoikeuksien kustannuksella. Kansainvälistä suojelua hakevien ihmisten esittäminen turvallisuusuhkana on johtanut ihmisoikeudet unohtavaan maahanmuuttopolitiikkaan, jonka vuoksi Euroopan rajoille kuolee vuosittain tuhansia ihmisiä. Euroopan parlamentti on todennut, että muuttoliikkeen valvontaa ja rajavalvontaa ei voi asettaa ihmisten turvallisuuden, oikeuksien ja hengen edelle.⁽³⁷⁾ Nopea ja vastaanottava suhtautuminen ukrainalaisiin on paljastanut kaksoisstandardit, joita sovelletaan eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten kansainvälistä suojelua hakevien ihmisten välillä. Käytäntö on tuonut esiin maahanmuuttopolitiikan rasistisuuden Euroopassa.

Maailmassa tulee olemaan ilmastokriisin, konfliktien, vainon sekä muiden ihmisoikeusloukkausten takia yhä enemmän ihmisiä, jotka joutuvat pakenemaan kodeistaan. Rajojen sulkeminen ja turvapaikanhakuoikeuden rajoittaminen eivät lopeta ihmisten hätää ja heidän tarvettaan kansainväliselle suojelulle. Turvapaikanhakijoita voidaan edelleen ottaa vastaan ja heidän kansainvälisen suojelun tarpeensa arvioida oikeudenmukaisessa ja tehokkaassa menettelyssä, vaikka vieras valtio pyrkisi käyttämään heitä hyväkseen vaikuttaakseen Suomeen tai muuhun valtioon.

Kehotamme ottamaan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa huomioon kaikkien ihmisoikeudet, myös ei-eurooppalaisten. Kriiseihin varautumisen ja niihin vastaamisen tulisi perustua tutkimustietoon ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, ei mielikuviin. Kehotamme keskittymään ihmisoikeuksiin turvallistamisen sijaan.

Amnesty korostaa, että turvapaikanhakua ei ole välttämätöntä eikä edes sallittua rajoittaa niin sanotussa välineellistämistilanteessa. Vieraan valtion vaikuttamisyrityksiä tulee torjua oikeusvaltiosta kiinni pitäen ja ihmisoikeuksia kunnioittaen, ei oikeusvaltioperiaatetta romuttaen ja ihmisoikeuksia loukaten. Turvapaikanhakijoiden oikeuksien loukkaaminen pikemminkin mahdollistaa vaikuttamisyritykset, kun ihmisoikeuksista ei pidetä kiinni, vaan niitä rajoitetaan poliittisin perustein. Kansainvälistä suojelua hakevien oikeudet eivät voi olla riippuvaisia siitä, ovatko he mahdollisesti ”välikappaleina” tällaisissa tilanteissa.

Amnesty toteaa myös, että turvallisten reittien puuttuessa turvapaikanhakijat joutuvat usein pakon edessä käyttämään eri tahoja, kuten salakuljettajia, siihen, että pääsevät turvallisen maan rajalle hakemaan kansainvälistä suojelua. Heidän ei useinkaan ole mahdollista saada viisumia eikä aina myöskään matkustusasiakirjaa, joiden avulla he voisivat turvallisia ja virallisia väyliä käyttäen päästä maan rajojen sisäpuolelle. Mikäli tällainen muiden tahojen käyttäminen katsottaisiin

vaikuttamisyrietykseksi, eduskunnan kesällä 2024 hyväksymää poikkeuslakia voitaisiin päätyä soveltamaan suureen osaan turvapaikanhausta.

Suomen poikkeuslaki seuraa Latvian, Liettuan ja Puolan vaarallisissa jalanjäljissä. Näissä maissa on vuodesta 2021 lähtien otettu käyttöön lukuisia ihmisoikeussopimusten vastaisia käytäntöjä niin sanotun ”välineellistämisen” torjumiseksi. Käytännöt ovat johtaneet ihmisoikeusloukkauksiin rajoilla ja ajaneet turvaa hakevat ihmiset yhä vaarallisimmille reiteille.(38)

Maahanmuuttaneiden kotoutumista ja itsensä osalliseksi kokemista sekä turvallisuudentunteen saavuttamista edistää antirasistinen toiminta. Tällöin on tärkeää varmistaa, että rasismia kohtaavat saavat tarvittavaa tukea. Amnesty kehottaa ottamaan yhdenvertaisesti huomioon yhteiskunnan turvallisuusstrategian kirjauksissa kaikki rasistisen häirinnän kohteena olevat vähemmistöt, kuten muslimit. Esimerkiksi Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission ECRI:n viimeisimmässä raportissa (2019) todetaan, että rasistinen ja suvaitsematon julkinen vihapuhe on lisääntynyt ja että sen pääasiallisia kohteita ovat turvapaikanhakijat ja muslimit Suomessa.(39)

Talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus

27. Taloudellisten voimavarojen hankkiminen ja kohdentaminen ja 29. Julkisen hallinnon toimintaedellytysten ja palvelujärjestelmän toiminnan turvaaminen

Strategialuonnoksen mukaan on varmistettava julkisen sektorin toimintakyvyn edellyttämien taloudellisten resurssien saatavuus. Lisäksi normaalioloissa varautumisella sekä lainsäädännön ja toiminnan kehittämällä huolehditaan luonnoksen mukaan siitä, että laajoissa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa hallinnon toimintaa voidaan jatkaa kriisien vaikutukset minimoiden. Painopiste on niissä viranomaisten tehtävissä ja palvelujärjestelmän palveluissa, joiden jatkaminen on kaikissa turvallisuustilanteissa välttämätöntä kansalaisten toimeentulon, maan talouselämän, oikeusjärjestyksen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.(40)

Amnesty pitää tervetulleena perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen huomioimista osana viranomaisten tehtäviä ja palvelujärjestelmän palveluja. Muistutamme jälleen, että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on otettava huomioon kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Tällöin on

arvioitava päätösten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia ennalta ja jälkikäteen, tarkasteltava päätösten ja toimenpiteiden vaikutuksia eri ihmisryhmiin, otettava huomioon ihmisoikeudet talouspoliittisissa päätöksissä, osallistettava ihmisiä päätöksentekoon sekä varmistettava viranomaisten ja päättäjien perus- ja ihmisoikeusosaaminen.

37. Ympäristön muutosten, luontokadon ja ilmastonmuutoksen havainnointi ja seuranta sekä niistä aiheutuvien uhkien torjunta ja muutoksiin varautuminen

Päämäärä ja tavoitteet

Strategialuonnoksessa korostetaan valmiutta ylläpitää häiriö- ja poikkeustilanteissa valmiutta havaita, seurata ja ennakoida ympäristönmuutoksia ja ilmastonmuutosta, sekä yhteiskunnan valmiutta torjua niistä aiheutuvia uhkia ja sopeutua muutoksiin. Luonnoksen mukaan rajat ylittävien ympäristömuutosten vaikutusten vuoksi tähän liittyy laajasti Suomen osallistuminen kansainvälisten ympäristö-, ilmasto- ja biodiversiteettisopimusten tekemiseen ja toimeenpanoon.(41)

Kehotamme ottamaan strategiassa huomioon myös ilmastonmuutoksen vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin. Ilmastokriisiä voidaan pitää historian suurimpana ja sukupolvet ylittävänä ihmisoikeusloukkauksena. Amnesty korostaa, että valtioilla on ihmisoikeusperustainen velvollisuus suojella kansalaisiaan sen seurauksilta. Esimerkiksi Saamenmaalla ilmastotoimien oikeudenmukaisuus tulisi varmistaa saamelaisten asuttamilla alueilla.

40. Asumisen turvaaminen

Toiminta-ajatus

Strategialuonnoksessa todetaan, että perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Normaalioloissa asumisen

turvaamista voidaan edistää asuntopolitiikalla edistämällä tasapainoisia asuntomarkkinoita, riittävää ja laadukasta asuntotuotantoa sekä ehkäisemällä asunnottomuutta. Ympäristöministeriölle kuuluu asunto-olojen kehittäminen. Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa asumisen turvaamista voidaan edistää erilaisin tuki- tai avustusjärjestelmin.(42)

Asumisen turvaamisen osalta Amnesty haluaa korostaa asunnottomien tilanteen huomioimista. Asunnottomien turvallinen majoitus sekä riittävä ravinto ja hygienia- ja puhtaus tase tulee varmistaa kriisitilanteissa. Lisäksi on huolehdittava, ettei mahdollisten kriisien aikana synny uutta asunnottomuutta lisääntyneen taloudellisen haavoittuvaisuuden vuoksi.

Väestön toimintakyky ja palvelut

47. Sosiaaliturva: toimeentulon turvaaminen sekä 48. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen turvaaminen

Päämäärä ja tavoitteet sekä toimijat

Kuten luonnoksessa todetaan, sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata riittävä toimeentulo ja huolenpito kaikissa elämäntilanteissa. Sillä ehkäistään myös köyhyyttä ja syrjäytymistä. Henkilöllä on oikeus toimeentuloa turvaaviin sosiaaliturvaetuuksiin niissä tilanteissa, joissa hänen mahdollisuutensa hankkia toimeentuloa on lakannut, keskeytynyt tai alentunut elämäntilanteen muuttumisen vuoksi. Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa voi luonnoksen mukaan syntyä kasvavaa tarvetta toimeentulon turvaamiselle ja erilaisten etuuksien saajien määrä voi häiriötilanteissa kasvaa huomattavasti hyvin nopeasti. Toimijoilla tulee olla valmius kasvattaa toiminnan määrää ja sujuvoittaa palvelua ja päätöksentekoa.(43)

Kehotamme luvussa 2.6. lausumamme tavoin uudistamaan sosiaaliturvajärjestelmää Suomessa niin, että se takaa ihmisarvoisen elämän edellytykset kaikille myös yhteiskunnallisissa kriiseissä ja kriiseihin varauduttaessa. Sosiaaliturvajärjestelmän uudistamisen pitää perustua tutkittuun tietoon, jotta se ottaa huomioon myös marginalisoidut ja syrjinnälle alttiit ihmisryhmät.

Puolestaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuus kaikissa olosuhteissa on kriittistä väestön hyvinvoinnin ja toimintakyvyn turvaamiseksi strategialuonnoksen mukaan. Varautumistoimenpiteiden tavoitteena on turvata sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen jatkuvuus sekä asiakkaiden ja potilaiden tarvitsema hoito ja huolenpito kaikissa tilanteissa. Toimijoiden tulee myös varautua häiriötilanteiden synnyttämään kasvavaan palvelutarpeeseen, ja niihin liittyviin erityisiin hoidon ja tuen tarpeisiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa voidaan häiriötilanteesta riippuen joutua suuntaamaan uudelleen merkittävästi. Myös sosiaali- ja terveysalan järjestöjen rooli sosiaali- ja terveystalouden merkittävänä tuottajana tunnustetaan.(44)

Kehottamme luvussa 2.6. lausumamme tavoin ottamaan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa huomioon ja korostamaan siinä kaikille riittävien terveystalouden turvaamista syrjimättömästi valmistauduttaessa kriiseihin sekä niihin vastattaessa.

Henkinen kriisinkestävyys

53. Viestintä

Toiminta-ajatus ja toimijat

Strategialuonnoksen mukaan yleiseen viestinnälliseen varautumiseen kuuluu erilaisten väestöryhmien, median ja sidosryhmien viestintätapojen tunteminen sekä näiden käsitysten, asenteiden, tiedon ja tiedontarpeiden ymmärtäminen. Vuorovaikutteisella viestinnällä tuetaan väestön mahdollisimman hyvää selviytymistä niin fyysisesti kuin henkisesti.(45)

Kehotamme viestinnässä panostamaan saavutettavuuteen ja huomioimaan tämän strategiassa, jotta se tavoittaa mahdollisimman laajasti ihmisiä.

54. Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäiseminen, 55. Vapaaehtoistoiminnan edistäminen ja 56. Väestön toipuminen

Päämäärä ja tavoitteet, toiminta-ajatus sekä toimijat

Strategialuonnoksen mukaan syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäisy ja vähentäminen on välttämätöntä yhteiskunnan vakauden ja turvallisuuden varmistamiseksi. Syrjäytymistä ja eriarvoisuutta vähentämällä vahvistetaan kansalaisten luottamusta päätöksentekoon ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuuteen. Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäisyn toimenpiteiden tavoitteena on vähentää huono-osaisuuden kasaantumista yksilöille, perheelle, ryhmälle tai tietylle väestöosalle sekä vahvistaa osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan. Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutukset kohdistuvat usein erityisen voimakkaasti haavoittuvassa asemassa oleviin, mikä voi entisestään vahvistaa syrjäytymistä ja eriarvoisuutta.(46)

Syrjäytymistä ja eriarvoisuutta voidaan luonnoksen mukaan vähentää kiinnittämällä huomiota entistä enemmän yhdenvertaisuuteen palveluiden suunnittelussa, strategioiden laadinnassa ja toiminnan arvioinnissa. Kuntien ja hyvinvointialueiden on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätöstensä vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen, asetettava tavoitteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, määriteltävä näitä tavoitteita tukevat toimenpiteet ja vastuutahot sekä valmisteltava hyvinvointikertomus. Koulutus, merkityksellinen tekeminen ja kokemus arvostetuksi tulemisesta lisäävät osallisuutta. Suomalainen koulutusjärjestelmä perustuu koulutukselliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Varhaiskasvatuksessa, koulutuksessa ja osaamisen ylläpitämisessä tuetaan lasten, nuorten ja aikuisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.(47)

Luonnoksessa todetaan, että syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäisy on kaikkien hallinnonalojen tehtävä. Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäisyyn vaikutetaan sen mukaan kuntien, hyvinvointialueiden, järjestöjen ja hengellisten yhteisöjen toimin sekä viranomaisten, yritysten ja järjestöjen yhteisillä toimenpiteillä. Vapaaehtoistoiminnan jatkuvuus varmistetaan tukemalla sitä organisoivien järjestöjen ja vapaaehtoisina toimivien kansalaisten toimintamahdollisuuksia. Vapaaehtoistoimijoiden rooli osana paikallista turvallisuutta ja hyvinvointia edistävässä toiminnassa on tärkeää.(48)

Lisäksi strategialuonnoksen mukaan väestön kriiseistä toipumisen mahdollistamiseksi tilannekuvassa tulee tunnistaa väestön tuen tarpeet. Suomessa kerätään tähän soveltuvaa tietoa säännöllisesti muun muassa kansalaispulsseilla, kouluterveyskyselyillä sekä työterveyshuoltojen toimesta. Signaaleja saadaan luonnoksen mukaan myös eri järjestöjen palveluiden yhteydenotoista, ja tietoa voidaan kartoittaa räätälöidyllä tiedonkeruulla esimerkiksi hyvinvointialueiden ja kuntien toimesta.

Strategialuonnoksessa todetaan, että väestön toipumisessa on tärkeässä roolissa alueen sosiaali- ja terveydenhuolto sekä varhaiskasvatyüksiköiden, oppilaitosten ja järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö. Järjestöjen organisoimien vapaaehtoistoiminnan monipuolinen käyttö jälkihoidossa nopeuttaa luonnoksen mukaan yhteisöjen ja ihmisten selviytymistä häiriötilanteissa ja vahvistaa kriisinkestävyyttä.(49)

Amnesty pitää vaikutusten arvioinnin huomioimista luonnoksessa tärkeänä. Kehotamme kuitenkin vahvistamaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia niin tässä luvussa kuin koko strategiassa. Lisäksi olisi hyvä antaa konkreettisia esimerkkejä niistä ihmisryhmistä, joihin erilaiset kriisit vaikuttavat.

Kuitenkin Petteri Orpon hallituksen merkittävät leikkaukset järjestörahoitukseen uhkaavat järjestöjen mahdollisuuksia tukea vaikeassa asemassa olevia ihmisryhmiä. Rajut leikkaukset esimerkiksi naiseen kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön heikentävät hallituksen tasa-arvotavoitteiden saavuttamista. Amnesty kysyykin, miten hallituksen päättämät järjestörahoituksen leikkaukset sopivat yhteen strategialuonnoksessa korostetun järjestöjen tärkeän roolin kanssa.

Korostamme myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista koskevan tiedon huomioimista tilannekuvan saamisessa. Esimerkiksi perusoikeusseuranta.fi-sivuston perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita voi hyödyntää suunnittelussa.

Huomautamme myös, että hallitus on päättänyt lakkauttaa vuoden lopussa luonnoksessa mainitun kansalaispulssein.(50) Sitä ei siis voi jatkossa hyödyntää suunnittelussa.

Viitteet:

(25) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 54.

(26) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 58.

(27) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 60.

(28) Amnesty International Suomen osasto 16.7.2024, EU-oikeuden vastainen poikkeuslaki on arvioitava tarkasti: <https://www.amnesty.fi/eu-oikeuden-vastainen-poikkeuslaki-on-arvioitava-tarkasti/>.

(29) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 70.

(30) Amnesty International Suomen osasto 7.3.2024, Amnestyn kansalaiskysely: Suostumuksen ja uudistuneen seksuaalirikoslainsäädännön ymmärrys riittämätöntä Suomessa:

<https://www.amnesty.fi/amnestyn-kansalaiskysely-suostumuksen-ja-uudistuneen-seksuaalirikoslainsaadannon-ymmarrys-riittamatonta-suomessa/>.

(31) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 72.

(32) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 74.

(33) Amnesty International Suomen osasto 2024, Mielenosoitustarkkailu – Amnestyn raportti 2023: https://www.amnesty.fi/uploads/2024/02/mielenosoitustarkkailun-vuosiraportti-2023_valmis.pdf.

(34) Amnesty International Suomen osasto 2024, Mielenosoitustarkkailu – Amnestyn raportti 2023, s. 16: https://www.amnesty.fi/uploads/2024/02/mielenosoitustarkkailun-vuosiraportti-2023_valmis.pdf.

(35) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 76, 87–88.

(36) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 86.

(37) Euroopan parlamentti 2022, Euroopan parlamentin päätöslauselma rodullisesta oikeudenmukaisuudesta, syrjimättömyydestä ja rasismintorjunnasta EU:ssa 10.11.2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0389_FI.html#ref_1_31.

(38) Amnesty International Suomen osasto 5.12.2023, Tällaisia ihmisoikeusloukkauksia tapahtuu Euroopan suljetuilla rajoilla: <https://www.amnesty.fi/tallaisia-ihmisoikeusloukkauksia-tapahtuu-euroopan-suljetuilla-rajoilla/>.

(39) ECRI 2019, Suomea koskeva raportti, s. 9: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.

(40) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 97, 101.

(41) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 116.

(42) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 120–121.

(43) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 134.

(44) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 135–137.

(45) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 144.

(46) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 144–145.

(47) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 145.

(48) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 146–147.

(49) Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024), s. 149.

(50) Ks. Helsingin Sanomat 20.6.2024, Yle: Valtioneuvosto lakkauttaa kansalaiskyselyn, jolla on mitattu luottamusta hallitukseen: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010514661.html>; Yle 20.6.2024, Valtioneuvosto lakkauttaa tutkimuksen, jossa hallitus on saanut kylmää kyytiä: <https://yle.fi/a/74-20095400>.

Yleiset kommentit strategialuonnokseen.

Kirjoita yleiset havaintosi strategialuonnoksesta.

Amnesty kehottaa sisällyttämään perus- ja ihmisoikeusvaikutusarvioinnin osaksi yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa. Lisäksi peräänkuulutamme perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen tärkeyden konkretisointia turvallisuusstrategiassa: ymmärrettävyyden kannalta olisi tärkeää mainita nimeltä ihmisoikeusloukkauksia, jotta strategian lukijat ymmärtäisivät, millaisten kysymysten parissa esimerkiksi sisäistä turvallisuutta rakennetaan. Strategiassa olisi hyvä mainita esimerkein usein haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä ja teemoja, kuten esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta tai rasismi.

Huomautamme puutteista muuttoliikettä koskevassa terminologiassa ”hallitsemattoman muuttoliikkeen” ja ”laittoman maahantulon” suhteen. Oikeus hakea turvapaikkaa on ihmisoikeus ja ihminen ei ole koskaan laitton.

Kannustamme myös panostamaan strategian saavutettavuuteen ja ymmärrettävyyteen, sillä nyt luonnos sisältää esimerkiksi ministeriöiden lyhenteitä, joita välttämättä kaikki strategiaa lukevat eivät tunnista. Lisäksi julkaisuasussa on hyvä ottaa huomioon sen helppolukuisuus ja -käyttöisyys.

Liitteiden ja lähteiden osalta kannustamme lisäämään niihin perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia koskevia oppaita, kuten esimerkiksi valtioneuvoston lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen (eri vaikutuslajien kuvaus, miten niitä voidaan arvioida sekä millaisia tietolähteitä arvioinnissa on mahdollista hyödyntää)(51) , oikeusministeriön Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa -oppaan (keskeisiä työkaluja perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin)(52) sekä Euroopan neuvoston oppaan ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista kriisitilanteissa(53).

Viitteet:

(51) Valtioneuvosto 2022, Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164423>.

(52) Rönty, Hanna 2022, Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164464>.

(53) Euroopan neuvosto 2024, Toolkit for human rights impact assessment of measures taken by states in situations of crisis, s. 25: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/toolkit-for-human-rights-impact-assessment-of-measures-taken-by-states-in-situations-of-crisis>.

Tiivistelmä koko lausunnosta

Amnesty kehottaa ottamaan perus- ja ihmisoikeudet ja niiden toteutumisen turvaamisen vahvemmin esille strategiassa, jotta jokaisen turvallisuus yhteiskunnassa huomioitaisiin paremmin. Nostamme lausunnossamme esille erityisesti rasmin vastaiset toimet, naiseen kohdistuvan väkivallan vastaisen työn, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet, turvapaikanhakijoiden oikeudet, oikeuden sosiaaliturvaan ja terveyteen sekä mielenosoitusoikeuden ja kokoontumisvapauden.

Koko strategiassa tulisi ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi osana kriiseihin varautumista. Tällöin päätösten perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia on arvioitava ennalta ja jälkikäteen, päätösten ja toimenpiteiden vaikutuksia eri ihmisryhmiin on tarkasteltava, ihmisoikeudet on otettava huomioon talouspoliittisissa päätöksissä, ihmisiä on osallistettava päätöksentekoon sekä viranomaisten ja päättäjien perus- ja ihmisoikeusosaaminen on varmistettava.

Strategialuonnoksessa korostetaan kansalaisjärjestöjen roolia turvallisuuden rakentajina. Kuitenkin Petteri Orpon hallituksen merkittävät leikkaukset järjestörahoitukseen uhkaavat järjestöjen mahdollisuuksia tukea vaikeassa asemassa olevia ihmisryhmiä. Amnesty kysyykin, miten hallituksen päättämät järjestörahoituksen leikkaukset sopivat yhteen strategialuonnoksessa korostetun järjestöjen tärkeän roolin kanssa.

Amnesty muistuttaa myös ihmisoikeusperustaisuudesta maahanmuuttopolitiikassa ja strategialuonnoksessa käytetyssä terminologiassa. On erittäin tärkeää varmistaa, että strategiassa käytetty kieli ei ole leimaavaa ja johda ajattelua negatiiviseen suuntaan. Kielenkäytön tulisi olla neutraalia ja antirasistista.

